

Αρμενιστής

Τόμ. 2, Αρ. 2 (2024)

Αρμενιστής



Ο ΛΑΓΙΟΣ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ ΚΑΙ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ ΤΟΥ ΛΑΓΙΟΥ

Νεραντζούλα Αρμενοπούλου

doi: [10.12681/armen.37653](https://doi.org/10.12681/armen.37653)

Copyright © 2024, Νεραντζούλα Αρμενοπούλου

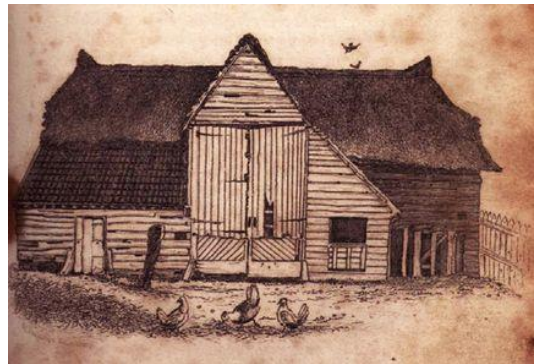
Άδεια χρήσης [#plugins.generic.pdfFrontPageGenerator.front.license.cc-by-nc-nd4/#](https://plugins.generic.pdfFrontPageGenerator.front.license.cc-by-nc-nd4/#).

ΑΧΥΡΩΝΑΣ

Νεραντζούλα Αρμενοπούλου

Ο ΛΑΓΙΟΣ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ ΚΑΙ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ ΤΟΥ ΛΑΓΙΟΥ

Το έργο του ταχυθάνατου ποιητή Ηλία Λάγιου (1958-2005) αποτελεί μία από τις τρανότερες αποδείξεις της ζωντανής παρουσίας του Κωστή Παλαμά στην ποίηση του καιρού μας. Και τούτο, παρά την καθεστηκυία αντίληψη, -την στηριγμένη κατά το μάλλον σε εφησυχαστική και παχυλή άγνοια- η οποία ειδικώς στους μεταπολιτευτικούς χρόνους τοποθετούσε τον Παλαμά στο μουσείο της γραφικής συντήρησης και στα αζήτητα ενός οριστικώς ξεπερασμένου από την τρέχουσα ποιητική μόδα ιδιώματος. Αναθρεμμένος ο Λάγιος με την ποίηση του Παλαμά, μελετητής της οποίας υπήρξε ο παππούς του Ηλίας Κ. Λάγιος, φιλόλογος και μεταφραστής κορυφαίων κειμένων της αρχαίας γραμματείας, προσλαμβάνει την ποίηση του Παλαμά και δι' αυτής όλο το σώμα της ποιητικής παράδοσης, το πριν την έκρηξη του μοντερνισμού μέσα από μian ατέρμονη συνομιλία με την ολότητα της λυρικής παρακαταθήκης.



Στην αληθινή ποίηση η ποιητική γλώσσα ταυτίζεται στο μέγιστο δυνατό βαθμό με τα πράγματα. Το βάθος της γλώσσας του Λάγιου -διαστρωματωμένο από θραύσματα σύνολης της ελληνικής γραμματείας σε όλες τις πολυμέτωπες εκφάνσεις της -διυλίζεται μέσα από τους παλαμικούς τρόπους και τις παλαμικές εκφραστικές κατακτήσεις. Το οντολογικό πεδίο το οποίο γεννά την ποίηση του Λάγιου είναι το πεδίο μιας αέναης μάχης. Ο ποιητής εκτινάσσεται από την άρνηση στην κατάφαση της ζωής, από την πίστη στην απιστία, από την μέθη της επανάστασης απέναντι στην σύμβαση και το νεοελληνικό τέλμα μέχρι την βλασφημία αλλά και την χαρμολύπη της Ανάστασης, μετά από την ματαίωση και την συντριβή.

Να φτάνεις ως το 2002

μ' ένα κοστούμι μόδας του '30.

Να λες του μεγαλόσχημου ήλιου: «Πάντα
μου αρκεί να δύω».

Να 'ρθείς στην γκρίζα χώρα του Σημίτη,
που ένα τραπέζης κάλπικο βιβλιάριο
θ' αλλάξεις με μισθό, τζόκερ, ωράριο,
Τ.Υ. και σπίτι.

Μ' αλκοόλ και νύχτα, μπάτσους κι ηρωίνη,
τ' αδέρφια σου ενοικούν πλατεία Βάθης.
Σπεύσε το δίδαγμα σου να τους μάθεις.
Οργή κι οδύνη.

Τινάζεις απ' τα ρούχα σου στου «Φλόκα»
άμμο απ' τους σύσκιους δρόμους της Πρεβέζης.
Με τον Μαύρο μονότονα να παίζεις
πικέτο ή πόκα.

Περιστερές φρουρούν το Παρλιαμέντο.
Φλάσαρε ν' ανεβείς στο Κολωνάκι.
Ίσκιος με ίσκιους θα πεις σε λιγάκι
φαρμάκι φρέντο.

Και στην Δεξαμενή ως δεις ν' απλώνει
του κυρ Αλέξανδρου ο επενδύτης,
θα τυλιχτείς πρηγής, θύμα και θύτης,
λευκό σεντόνι.

Να μπει απλός πελάτης στην «Εστία»
κι όπως θ' ακούς μεταμοντέρνους ήχους
να ψιθυρίσεις δυο δικούς σου στίχους,
έτσι στ' αστεία.

Χλομούς δαίμονες βλέπεις υπεράνω
και στα έγκατα πύρινους ανθρώπους.
Ξέρεις να με πονάς με χίλιους τρόπους,
πριν καν πεθάνω.

Να 'χουνε σβήσει γύρω σου όλες κι όλοι,

δίχως να ονειρευτούν πράσινα δάση.
Ο θάνατος, μοιραίως, τους υφαρπάσσει
μ' άδειο πιστόλι.
Κι αν παίζεις με τις κάργες, σαν παιδάκι,
στα κεραμίδια άφωνη μια λύρα,
ίσως συμμεριστείς εκ νέου, την μοίρα
του Καρυωτάκη.

Ηλίας Λάγιος, «Πρωτοχρονιά»

Δημοσιευμένο στο περιοδικό Νέα Εστία, τ.χ. 1741, Ιανουάριος 2002

Λάγιος Πέρσης από Θεατρολογία 1998

||

Χίλια Αλβανάκια πνίγουν τις διαβάσεις,
Σε κέρματα διαβάζοντας τη μέρα.
Χαμένε απ' τα μικράτα μου πατέρα
Θ' ανταμωθούμε σ' όλες τις κολάσεις.

Μηλόπαιδα που καθαρίζουν τζάμια
Χωρίς μια προσευχή κι ο δήθεν στίχος
Του δωματίου το τίποτε, κι ο ήχος
Του ανάθεμα συρίζει στα καλάμια
Ηλία, μικρέ Αλβανέ με το κομμάτι
Τον ύπνο σου έχεις πάρει πιλοφόρι
Έχεις γνωρίσει κάτι από Γρηγόρη
Για να σκεβρώσεις πίσω απ' τον Σταμάτη.

Και θα 'σαι Αλβάνι γέρος ανευ όρων,
Πουτάνα ξεσκισμένη των συνόρων.

Ο Λάγιος εμφανίζεται με τις Προόδους εν Προόδω στα 1981, και με τις Ασκήσεις το 1984 με το ψευδώνυμο Αλέξης Φωκάς. Φίλος και συνοδοιπόρος με κάποιους άλλους ποιητές, (Καψάλης, Κοροπούλης), οι οποίοι ο καθένας με τον δικό του τρόπο θέτουν στο προσκήνιο την συνομιλία με την

παλαιότερη ποιητική παράδοση. Με ασύλληπτη ένταση τελείται η ποιητική συνομιλία του Λάγιου με τον Παλαμά. Ισκιώνει στο έργο του η παρουσία του Παλαμά, παρουσία πατέρα προς τον οποίο κάποτε ενίσταται ή επαναστατεί. Μια πατρική παρουσία όχι στείρου αναμνηρκασμού, αλλά καρπερά γονιμοποιημένη και διαμεσολαβημένη από τις κατακτήσεις του μοντερνισμού, τις οποίες ο Λάγιος γνωρίζει σε βάθος και τις οποίες θεωρεί όχι ως παρθενογένεση αλλά βγαλμένες από τον κραταιό διάλογο με όλη την προγενέστερη του μοντερνισμού παράδοση.

Αντιγόνη επί Θήβας

Ραβδί, μπαστούνι. Βακτηρία. Εσχατόγερε, τυφλωμένο φαρμάκι

Σε φωνάζω πατέρα μη, αδελφό μη, κάποιον μη, ό,τι μη.

Πλάι σου συμπορεύομαι σ' αυτή την συντέλεια

Πιάσε το χέρι μου γέροντα,

Εγώ σ' οδηγώ κι ας νομίζεις πως εσύ, εδώ, εδώ.

Είναι η εποχή που η κυρίαρχη στα ποιητικά πράγματα γενιά του '70 αρχίζει σιγά σιγά να απεγκλωβίζεται από τα κυρίαρχα προτάγματα της διαμαρτύρησης και της αμφισβήτησης. Οι σημαντικότεροι δημιουργοί εκείνης της γενιάς, προχωρούν ο καθένας στην αρχιτεκτονική του προσωπικού τους ποιητικού οράματος, το οποίο στην πορεία θα μας δώσει σημαντικά έργα. Δύο εξ αυτών (Βαγενάς, Γκανάς) ήδη από την δεκαετία του 70 μας δίνουν ποιητικό έργο που χωρίς καμία διάθεση ρετρό παράγει σύγχρονο ποιητικό ιδίωμα υψηλής μορφής μέσα από την σύγκραση της εμμετρότητας με τις κατακτήσεις της ελευθεροστικής.

Όμως ο Λάγιος εξέδωσε και επιμελήθηκε επί μέρους έργα του Παλαμά, κι εδώ φαίνεται από τα εισαγωγικά του κείμενα ο τρόπος με τον οποίο ο Λάγιος εννοεί τον Παλαμά και την σχέση μαζί του. Από τις χειροποίητες εκδόσεις του μερακλή τυπογράφου Χρίστου Δάρρα με την ευγενική και πατρική για τον Λάγιο χορηγία του ιδρύματος Κωστή Παλαμά εκδίδονται η Φοινικιά στα 1997, ο Τάφος ο Κύκλος του Τάφου και ο πρώτος λόγος των παραδείσων στα 1998, και τα Σατιρικά Γυμνάσματα στα 1998 πάλι. Το 2001 στη σειρά του Ανθολόγου Ερμή με επιλογές από τους Νεοέλληνες ποιητές εκδίδεται σε επιμέλεια και Ανθολόγηση του Ηλία Λάγιου ο 26ος τόμος με τίτλο Κωστής Παλαμάς, Κ' έχω από σας μια δόξα να ζητήσω. Το 2004 πάλι από το Ιδεόγραμμα εκδίδεται η Ασάλευτη ζωή σε επιμέλεια και γλωσσάριο του Ηλία Λάγιου.

Όλα τα κείμενα των εισαγωγών του αποτελούν δοκίμια, εκτενή ή σύντομα για τον Κωστή Παλαμά. Με χαρακτηριστικότερο όλων το κείμενό του στην εισαγωγή του 26ου τόμου της σειράς του Ανθολόγου Ερμή υπό τον τίτλο ο Παλαμάς ως αίτημα.

Παραθέτω: «Ονομάζω τον Παλαμά ο μέγας μετρικός. Δεν έσφαλλα. Γιατί δεν υπάρχει άλλος μέσα στην ποίησή μας, ο οποίος να έκανε το ποίημα κατοικία του, να προσανατόλισε ολόκληρη την ζωή του στην επεξεργασία των μετρικών σχημάτων, να χρησιμοποίησε και εν τέλει να εξάντλησε αυτός ο οποίος είθισται να καλείται «παραδοσιακός» στίχος:

Ζω με το μέτρο και με το ρυθμό, πνέω με τη ρίμα, σίχοι και πλάι στον έρωτα με σας, και πλάι στο μνήμα. Έτσι έγραψε προς το τέλος του βίου του, του πλήρους ημερών ο πρωτο μάστορας και μά την πίστη μου δεν γνωρίζω άλλον απ' αυτόν, ο οποίος να έχει το δικαίωμα να υπογράψει αυτούς τους στίχους. Ή για να είμαι δίκαιος, ξέρω μόνο έναν άλλο, ο οποίος θα μπορούσε και θα του άξιζε να τους προσυπογράψει. Κι αυτός είναι ο «εχθρός» του Παλαμά, ο Κ.Π.Καβάφης, αυτός που άθελά του τόσο κακό του έκανε με την ποίησή του, καταδικάζοντας τον ουσιαστικά σε ημίσεος αιώνια αφάνεια. Σήμερα, μπορούμε να διακρίνουμε, παρά τους τόσους διαφορετικούς δρόμους που επέλεξαν να οδοιπορήσουν, αυτά τα οποία τους ενώνουν. Το κυρίαρχο αίσθημα της ευθύνης απέναντι στην Τέχνη, την υψηλή συνείδηση της Ποίησης ως κάτι το απόλυτο, την αφιέρωση της ζωής ενός εκάστου, αφιέρωση η οποία έφτασε στην ολοκληρωτική προσφορά αυτής της ζωής στην υπηρεσία του εσχάτου νοήματος. Ακούστε τους να μιλούν γι' αυτό:

*Εδώ που έφθασες, λίγο δεν είναι
τόσο που έκαμες, μεγάλη δόξα.
Κι αυτό ακόμη το σκαλί το πρώτο
πολύ από τον κοινό τον κόσμο απέχει.
Εις το σκαλί για να πατήσεις τούτο
πρέπει με το δικαίωμά σου νάσαι
πολίτης εις των ιδεών την πόλι.
Έτσι ο Αλεξανδρινός, κι ο Μεσολογγίτης:*

*Βασανισμένε, ταπεινέ, και λυτρωμένε, και ίσε!
Σε ξέρω, είναι το στόμα σου της αρμονίας κρουριά,
θνητέ, αν δεν έγινες Θεός, άνθρωπος πια δεν είσαι,*

γιατί νοείς τ' αθάνατα και ζεις μαζί μ' αυτά.»

Ο Παλαμάς του Λάγιου με το πλατύ και το πολύτροπο έργο του θέτει συνεχώς τον δάκτυλο επί των τύπων των ήλων για το μέγα τραύμα που αφορά τον κάθε άνθρωπο, πολύ δε περισσότερο τον ίδιο τον Λάγιο. Διότι ο Παλαμάς θέτει τα όρια των δυνατοτήτων της ποίησης όταν αυτή βρίσκεται ενώπιον του θανάτου, και αναγνωρίζει την τραγική αδυναμία του λόγου να προσπελάσει και να προσπεράσει την γραμμή η οποία διαχωρίζει την ύπαρξη από την ανυπαρξία. Ο Παλαμάς αναγνωρίζει το γεγονός της ποιήσεως ως ασκητική βάση. Η ποιητική του πράξη τον οδηγεί και τον υποχρεώνει στην ταυτοκινησία που θα έλεγε ο Άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής. Στην διαρκή κίνηση μέσα στην ακινησία. Μέσα στην ασάλευτη ζωή.

Έχοντας προσλάβει βιωματικά και βαθιά σύνολο το παλαμικό έργο και την εκ του αποτελέσματος κριτική δημιουργία του Παλαμά, ο Λάγιος γνωρίζει καλά ότι μέσα στον Παλαμά περιλαμβάνονται όλα. Από την πολύτροπο αρμονία που ξεκινά από τον Κάλβο, αποδεσμευμένη μέσα στο παλαμικό έργο, μέχρι τον πολύτροπο και τον μονότροπο στίχο, μέσα από ποικίλους συνδυασμούς τονισμών και ρυθμών με συλλαβές στίχων που ποικίλλουν κατά την διάθεση του ποιητή. Λίγο μετά το 1901 ο Παλαμάς μιλά για τον ελεύθερο στίχο. Μιλώντας για τον Ουίτμαν ως τον καταργητή του μέτρου και τον απλωτή του ελεύθερου στίχου ίσαμε εκεί που δεν παίρνει άλλο. Ήδη από το 1906 χρησιμοποιεί τον όρο στον πρόλογο για τον Δωδεκάλογο του γύφτου και για την δική του ποίηση. «Ο λεγόμενος φράγκικα ελεύθερος αλλά ορθότερα νομίζω πολύτροπος στίχος.»